

Юрій Михайлович ХОБТА

аспірант, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0763-4286>

e-mail: u.khobta@gmail.com

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВИ МОЛОКОМ, МОЛОЧНОЮ СИРОВИНОЮ ТА МОЛОЧНИМИ ПРОДУКТАМИ

У статті встановлено, що у правовому полі України налічується понад 50 нормативно-правових регуляторних актів, які мають пряме чи опосередковане відношення до регулювання ринку молочної галузі. Закон України «Про молоко та молочні продукти» є базовим у сфері регулювання молочної галузі. Визначено основні нормативно-правові акти, які регулюють забезпечення держави молоком, молочною сировиною та молочними продуктами, а також охарактеризовано їх мету, основні положення та значення. З'ясовано, що молоко і молочні продукти на ринку продовольчих ресурсів посідають значне місце. Зазначено, що виробництво молочної продукції – важливий складник продовольчої безпеки. Виявлено, що забезпечення держави молоком – це комплексний процес, який включає в себе такі етапи: виробництво молока, перероблення молока, збут молочної продукції, державне регулювання.

Ключові слова: правове регулювання, закон, нормативно-правовий акт, держава, молоко, молочна сировина, молочні продукти, молочна галузь

ВСТУП

Україна є однією з провідних країн-виробників молока у світі та з показником близько 2% світового обсягу посідає 9 місце. Перспективним є те, що молочна галузь в Україні має значний потенціал до розвитку та підвищення рівня її продуктивності. Проте після початку повномасштабного вторгнення цей процес дещо ускладнився. Наприклад, Україна у червні 2023 р. експортувала 10,2 тис. тон молочних продуктів на 23,3 млн дол., що на 3% та 16% відповідно менше, ніж за аналогічний період 2022 р. [1]. Відповідно знизилася постачання молочної продукції і на вітчизняному ринку.

Війна в Україні, що розпочалася у 2014 р. і триває дотепер, створює надскладну ситуацію для виробництва харчової продукції та піддає суттєвому ризику забезпечення продовольством України загалом. Повномасштабне вторгнення призводить до збільшення кількості біженців, руйнації ферм, виробничих будівель, скорочення поголів'я худоби, порушення логістичних шляхів, що, зі свого боку, спричиняє низку негативних наслідків, зокрема зменшення виробництва харчових продуктів та відповідно зростання цін на них.

Нині перед Україною постали нові виклики – заміновані поля, тимчасово окуповані території, звідки аграресор масово вивозить агропродукцію, а також щоденний високий ризик здійснення робіт на всій території України та безліч інших проблем – змушує світових лідерів майже щодня повертатися до теми продовольчої безпеки.

Слід зазначити, що виробництво молочної продукції – важливий складник продовольчої безпеки. Ситуація в молочної галузі впливає не тільки на забезпеченість населення країни молочною продукцією, а й на продовольчу безпеку країни загалом.

Беззаперечно, що молоко та молочні продукти на ринку продовольчих ресурсів посідають значне місце. Протягом багатьох століть молочні продукти вражаються важливою частиною людського раціону. Їх цінують за багатий склад поживних речовин вітамінів та мікроелементів, необхідних для підтримки здоров'я та роз-

витку організму, а також для людей будь-якого віку.

Цікавим є дослідження вчених Університету Макмастера (Канада), які з'ясували, що вживання трьох порцій молочних продуктів на день зменшує ризик серцево-судинних захворювань і передчасної смерті. Фахівці визначили раціон харчування добровольців і стежили за станом здоров'я протягом 9 років. Виявилось, що ті, хто їв найбільшу кількість молочних продуктів, зменшували ризик смерті (від серцево-судинних захворювань та інших причин) на 2,2% порівняно з людьми, які не вживають їх [2].

Вивчення останніх наукових публікацій у сфері виробництва молочної продукції вказує на активний інтерес українських дослідників до цієї стратегічно важливої галузі. Проте переважна більшість вітчизняних вчених у своїх роботах висвітлюють лише окремі проблемні питання молочної промисловості та не приділяють належної уваги саме правовому регулюванню цього процесу.

Дійсно, процес функціонування ринку молочної галузі, а також забезпечення держави молочною продукцією неможливі без належного правового забезпечення та відповідного системного підходу з боку держави.

З урахуванням вказаного наш науковий інтерес спрямовано на дослідження саме нормативного поля, що регулює забезпечення держави молочними продуктами.

МЕТА статті – визначити основні нормативно-правові акти, що регулюють забезпечення держави молоком, молочною сировиною та молочними продуктами, а також з'ясувати їх мету, основні положення та значення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи дослідження обрано з урахуванням мети та завдань дослідження. У ході дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи юридичної науки: пошук, аналіз, порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під час наукового пошуку встановлено, що у правовому полі України налічується понад 50 нормативно-правових регуляторних актів, які мають пряме чи опосе-

редковане відношення до регулювання ринку молочної галузі. Аналіз законодавчої бази показав, що низка актів містять недоліки, неточності, нормативні прогалини та колізії, а деякі норми є застарілими. Ситуація, що склалася потребує швидкого та оперативного реагування з боку законодавця для врегулювання існуючих проблем.

Пропонуємо розглянути базові нормативно-правові акти, що регулюють ринок молочної продукції.

1. Конституція України чітко проголошує «Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [3]. Це право є одним з основоположних прав людини, яке гарантує всім громадянам України доступ до їжі, необхідної для підтримки здорового життя. Реалізація цього права покладається на: державу – вона повинна вживати заходів для забезпечення доступності та якості харчових продуктів (це включає в себе підтримку сільського господарства, розвиток інфраструктури та соціальних програм, спрямованих на допомогу нужденним) та на громадян – вони повинні мати можливість самостійно забезпечувати себе та свої сім'ї їжею. Право на достатнє харчування не є абсолютним. Його реалізація може бути обмежена в деяких випадках, наприклад, у зв'язку з війною, надзвичайними ситуаціями тощо. Варто зазначити, що є певні групи населення, які потребують особливої уваги та підтримки з боку держави. Це стосується, наприклад, дітей, людей похилого віку, людей з інвалідністю та малозабезпечених сімей.

2. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» визначає загальні вимоги до безпечності та якості харчових продуктів, що виробляються, перебувають в обігу, ввозяться (пересилаються) на митну територію України та/або вивозяться (пересилаються) з неї, включаючи молоко [4].

Метою вказаного є забезпечення безпечності та якості харчових продуктів, захист прав споживачів, створення сприятливих умов для розвитку харчової промисловості. У законі визначаються поняття «харчовий продукт», «безпечність харчових продуктів», «якість харчових продуктів»; встановлюються вимоги до безпечності та якості харчових продуктів; визначаються правила виробництва, обігу та маркування харчових продуктів; встановлюються правила державного нагляду (контролю) за безпечністю та якістю харчових продуктів; встановлюється відповідальність за порушення законодавства про безпечність та якість харчових продуктів. Варто зазначити, що цей нормативно-правовий акт є одним із найважливіших нормативно-правових актів, що регулюють обіг харчових продуктів в Україні.

3. Глумачення основних термінів молочної галузі законодавець закріпив у профільному нормативно-правовому акті – Законі України «Про молоко та молочні продукти». Цей акт визначає, що таке «молоко сире», «молочна сировина», «молочні продукти», «традиційні молочні продукти». Також законодавцем закріплено основні засади державної політики забезпечення безпечності та якості молока і молочних продуктів. Крім цього, в акті розкривається питання державної підтримки виробників молока, молочної сировини і молочних продуктів та механізм її реалізації. Слід зауважити, що Закон України «Про молоко та молочні

продукти» регулює правові та організаційні основи забезпечення безпечності та якості молока і молочних продуктів для життя та здоров'я населення і докільля під час їх виробництва, транспортування, перероблення, зберігання і реалізації, визначає ввезення на митну територію та вивезення з митної території України [5].

Метою закону є забезпечення безпечності та якості молока та молочних продуктів, захист прав споживачів, створення сприятливих умов для розвитку молочної галузі. Також закон визначає поняття «молоко», «молочні продукти», «молочна сировина»; встановлює вимоги до безпечності та якості молока та молочних продуктів; визначає правила виробництва, перероблення, зберігання, транспортування та реалізації молока та молочних продуктів; встановлює правила маркування молока та молочних продуктів. визначає повноваження органів державного нагляду (контролю) за обігом молока та молочних продуктів; встановлює відповідальність за порушення законодавства про обіг молока та молочних продуктів. Значення цього закону полягає в тому, що він гарантує безпечність та якість молока та молочних продуктів; захищає права споживачів; сприяє розвитку молочної галузі.

Ще у 2008 р., коли Україна вступала до Світової організації торгівлі, цей закон був у переліку законодавчих актів, які підлягають скасуванню. І не дивно, оскільки положення закону є суперечливими та мають велику кількість колізійних норм. Він переглядався 7 разів, і всі внесені зміни та доповнення до нього далекі від інтересів молочної галузі.

4. Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин». Він визначає правові та організаційні засади державного контролю, що здійснюється з метою перевірки дотримання операторами ринку законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я та благополуччя тварин, а також законодавства про побічні продукти тваринного походження під час ввезення (пересилання) таких побічних продуктів на митну територію України [6].

Метою закону є забезпечення дотримання законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин; захист прав споживачів; забезпечення продовольчої безпеки. Основні положення закону визначають принципи державного контролю; встановлюють органи державного контролю; визначають повноваження органів державного контролю; встановлюють види та форми державного контролю; визначають права та обов'язки суб'єктів господарювання; встановлює відповідальність за порушення законодавства. Закон гарантує безпечність харчових продуктів, кормів та побічних продуктів тваринного походження, захищає права споживачів та сприяє забезпеченню продовольчої безпеки.

5. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, цінovій, регуляторній та інших сферах державного управління зі стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення. У законі вказано, що з метою підтримки рівня платоспроможного попиту українських

споживачів продукції тваринництва та запобігання виникненню збитковості українських виробників такої продукції надається бюджетна дотація. Об'єктами державної дотації у сфері виробництва молока є молоко незбиране екстра, вищого, першого та другого гатунків (не піддане будь-якому обробленню, переробленню чи пакуванню для потреб подальшого продажу) [7].

6. ДСТУ 3662:2018 «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови». Цей національний стандарт містить характеристики та технічні умови для здійснення закупівлі та приймання молока коров'ячого з метою його подальшого введення в обіг. Цей національний стандарт можуть застосовувати всі оператори ринку, які здійснюють виробництво, закупівлю та перероблення молока, для впорядкування взаємовідносин між продавцем і приймачем стосовно оцінювання якості закупівельного молока, для впровадження систем аналізування небезпечних чинників та контролювання у критичних точках, а також органи, для оцінювання здатності суб'єктів господарювання виконувати встановлені процедури та правила [8].

7. Ще одним беззаперечним прикладом є документ суворого обліку, один з головних інструментів регулювання на ринку – паспорт ВРХ, який запроваджено з метою ідентифікації тварин, обліку та контролю за виробництвом молока, містить істотні недоліки, складну та запутану процедуру реалізації, що, як наслідок, призводить до неможливості досягнення його мети та є недоброзичливим до бізнесу.

8. Інші нормативно-правові акти, що регулюють виробництво, обіг та якість молока, зокрема, санітарні правила та норми, ветеринарні правила тощо.

Список використаних джерел

1. Україна за місяць експортувала понад 10 тис. тонн молокопродуктів. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/ukrajina-zamisyac-eksportovala-ponad-10-tis-tonn-molokoproduktiv>
2. Дослідження вчених показало, що молочні продукти знижують ризик смерті. URL: <https://ukr.media/science/373408/>
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
4. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text>
5. Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24.06.2004 № 1870-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15#Text>
6. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>
7. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
8. ДСТУ 3662:2018 Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=77350

References

1. Ukraine exported more than 10,000 tons of dairy products in a month. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/ukrajina-zamisyac-eksportovala-ponad-10-tis-tonn-molokoproduktiv> (in Ukrainian).
2. A study by scientists showed that dairy products reduce the risk of death. URL: <https://ukr.media/science/373408/> (in Ukrainian).
3. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (in Ukrainian).
4. The Basic Principles and Requirements for the Safety and Quality of Food Products: Law of Ukraine dated 12.23.1997 № 771/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text> (in Ukrainian).
5. The Milk and Dairy Products: Law of Ukraine dated June 24, 2004 № 1870-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15#Text> (in Ukrainian).
6. The state control over compliance with the legislation on food products, feed, by-products of animal origin, animal health and welfare: Law of Ukraine dated May 18, 2017 № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text> (in Ukrainian).
7. The state support of agriculture of Ukraine: Law of Ukraine dated 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (in Ukrainian).
8. DSTU 3662:2018 Raw cow's milk. Specifications. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=77350 (in Ukrainian).

ВИСНОВКИ

На нашу думку, забезпечення держави молоком – це комплексний процес, який включає в себе такі етапи: 1. Виробництво молока (підтримка сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств, які займаються розведенням корів; стимулювання розвитку тваринництва; впровадження нових технологій та методів ведення тваринництва; підвищення кваліфікації кадрів у галузі тваринництва). 2. Перероблення молока (модернізація молокопереробних підприємств, впровадження нових технологій перероблення молока, підвищення якості та безпечності молочної продукції, розширення асортименту молочної продукції). 3. Збут молочної продукції (розвиток мережі магазинів та супермаркетів, де можна купити молочну продукцію; створення онлайн-платформ для продажу молочної продукції; стимулювання експорту української молочної продукції). 4. Державне регулювання (розроблення та прийняття законів та нормативних актів, які регулюють виробництво, перероблення та продаж молока; здійснення контролю за якістю та безпечністю молочної продукції; захист прав споживачів).

Резюмуючи вищевикладене, зазначимо, що забезпечення держави молоком – це спільне завдання влади, аграрного сектору, переробних підприємств, торгових мереж та споживачів. Без сумніву, що забезпечення держави молоком має важливе значення не лише для продовольчої безпеки країни, але й для здоров'я населення, розвитку сільського господарства, створення робочих місць.

Yurii KHOBTA

postgraduate student, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0763-4286>

e-mail: u.khobta@gmail.com

LEGAL REGULATION OF THE STATE SUPPLY OF MILK, DAIRY RAW MATERIALS AND DAIRY PRODUCTS

The paper establishes that in the legal field of Ukraine there are more than 50 legal and regulatory acts that are directly or indirectly related to the regulation of the dairy industry market. The Law of Ukraine "On Milk and Dairy Products" is basic in the field of regulation of the dairy industry. The legislator fixed the interpretation of the main terms of the dairy industry in the relevant legal act - the Law of Ukraine "On Milk and Dairy Products". This act defines what "raw milk", "dairy raw materials", "dairy products", "traditional dairy products" are. Also, the legislator fixed the main institutions of the state policy of ensuring the safety and quality of milk and dairy products. In addition, the act discloses the issue of state support for producers of milk, dairy raw materials and dairy products and the mechanism for its implementation. It should be noted that the Law of Ukraine "On Milk and Dairy Products" regulates the legal and organizational foundations for ensuring the safety and quality of milk and dairy products for life and the health of the population and the environment during their production, transportation, processing, storage and sale, import into the customs territory and export from the customs territory of Ukraine. The study identified the main, in our opinion, regulatory legal acts that regulate the supply of milk, dairy raw materials and dairy products to the state, and also characterized their purpose, main provisions and meaning. It was found that milk and dairy products occupy a significant place in the market of food resources. It is noted that the production of dairy products is an important component of food security. It was found that providing the state with milk is a complex process that includes the following stages: milk production, milk processing, sale of dairy products, state regulation.

Keywords: legal regulation, law, regulatory act, state, milk, dairy raw materials, dairy products, dairy industry